

УДК 339.3:657

DOI 10.18372/2786-5495.1.15789

Попович Оксана Василівна

кандидат економічних наук, доцент,
заступник декана факультету економіки та бізнес-адміністрування,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

Кирик Наталія Віталіївна

студентка факультету економіки та бізнес-адміністрування,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ЙОГО В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

***Анотація.** У статті розглядається проблема вдосконалення бухгалтерського обліку прибутку та його розподілу. Досліджено поняття «прибуток». Узагальнено сучасні підходи до порядку формування та використання прибутку. Проведено аналіз напрямків розподілу чистого прибутку компанії.*

***Ключові слова:** прибуток, чистий прибуток, фінансовий результат, дохід, бухгалтерський облік.*

***Annotation.** The article considers the problem of improving the accounting of profits and its distribution. The concept of "profit" is investigated. Modern approaches to the order of formation and use of profit are generalized. The analysis of directions of distribution of net profit of the companies is carried out.*

***Keywords:** profit, net result, financial result, incomes, expenses, accounting.*

Прибуток компанії є основним фінансовим показником суб'єкта господарювання, який відображає ефективність його діяльності шляхом прийняття цілеспрямованих управлінських рішень.

Багато вчених розглядали сутність прибутку, його класифікацію, порядок формування та використання, а також відображення в бухгалтерському обліку та в податкових розрахунках. Проте на сьогодні існують дискусійні питання щодо цього. Тому тема дослідження є актуальною.

Мета статті: розробка пропозицій з удосконалення бухгалтерського обліку прибутку підприємства.

Поняття «прибуток» вивчалось українськими та іноземними вченими. І кожен з них розкриває поняття «прибуток» у різних аспектах:

- прибуток – це частина доходів, яка залишається після оплати всіх витрат на виробничу та господарську діяльність підприємства, що характеризує перевищення доходів над витратами; прибуток виражає мету бізнесу та є ключовим показником його ефективності [1];

- прибуток як економічний показник – різниця між ціною продажу та собівартістю товарів (товарів, послуг), між величиною доходів і величиною витрат на виробництво та реалізацію продукції [2];

- прибуток – це винагорода підприємця за прийняття рішень в умовах невизначеності [3];

- прибуток – продукт праці, який привласнює власник засобів виробництва [4];

- прибуток – дохід від виробничих факторів, винагорода за підприємницьку діяльність та впровадження інновацій [5];

- прибуток підприємства – сума доходу від господарської діяльності після покриття матеріальних та еквівалентних витрат та витрат на оплату праці [6];

- прибуток – різниця між доходами і витратами [7];

- прибуток – це позитивний фінансовий результат діяльності бізнесу або частина доходу, яка залишається після вирахування з нього всіх витрат [8].

Прибуток компанії в бухгалтерському обліку прийнято вважати чистим (загальний прибуток підприємства до оподаткування мінус податок на прибуток) фінансовим результатом звітної періоду з подальшим його розподілом на певні її потреби, які зазначені в установчих документах компанії.

Відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкції щодо його застосування, затвердженими Наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30 листопада 1999 р., для прибутку/збитку необхідно використовувати рахунок 44 «Нерозподілений прибуток (непокриті збитки)», який має такі субрахунки:

- 441 «Нерозподілений прибуток»;
- 442 «Непокриті збитки»;
- 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді».

Слід зазначити, що рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» не відображає порядок формування інформації щодо прибутку до оподаткування. В результаті цього в План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій внесений рахунок 79 «Фінансові результати», який відображає формування доходів і витрат підприємства звітної періоду для подальшого нарахування податку на прибуток підприємства та/або автоматичного списання збитку підприємства звітної періоду за допомогою рахунку 442 «Непокриті збитки».

Відповідно до Інструкції № 291 за дебетом рахунку 79 «Фінансові результати» відображається формування витрат компанії, а за кредитом – формування її доходів.

Інформація про формування доходів і витрат в бухгалтерському обліку та їх відображення у фінансовій звітності підприємства затверджується спеціальними стандартами бухгалтерського обліку. Якщо компанії ведуть бухгалтерський облік відповідно до національних стандартів, вони застосовують правила П (С) БО 15 «Дохід» та П (С) БО 16 «Витрати» [9, 10].

Витратам на відміну від доходів не присвячено окремих міжнародний стандарт, тому згідно МСБО витрати – це зменшення економічних вигід протягом звітної періоду, що відбувається у формі відтоку або зменшення активів або збільшення зобов'язань, які ведуть до зменшення капіталу, не пов'язаних з його розподілу між учасниками акціонерного капітал [11].

Фінансовий результат визначається для кожного виду господарської діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної) з періодичністю, зазначеною в принципах бухгалтерського обліку (місяць, квартал, рік). В кінці звітної періоду, після обороту на рахунку 79 «Фінансові результати», заповнюється Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за формою № 2 відповідно до НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим Наказом Міністерства фінансів України № 73 від 7 лютого 2013 р. [12].

На кінець звітної періоду рахунок 79 «Фінансові результати» закривається наступним чином.

1) При отриманні прибутку:

- Дт 98 Кт 641 – нараховано податок на прибуток;
- Дт 79 Кт 98 – віднесено податок на прибуток до зменшення прибутку до оподаткування;
- Дт 79 Кт 441 – визначається чистий фінансовий результат компанії (нерозподілений прибуток).

2) При отриманні збитку:

- Дт 442 Кт 79 – визначається чистий фінансовий результат компанії (непокритий збиток).

Як зазначено у ст. 44 Господарського кодексу України та ст. 15 Закону України «Про господарські товариства», чистий прибуток, отриманий після сплати відсотків за банківські позики та облігації, перерахунку податків та інших платежів до бюджету, а також після

виплати дивідендів, залишається повністю доступним для підприємства, що, відповідно, до документів, що його складають, визначає напрямок його використання [13].

Створюючи компанію, засновники мають право в установчих документах вказувати сфери, за якими буде розподілятися прибуток. Під час функціонування компанії засновники мають право змінювати перелік сфер розподілу прибутку. Це пов'язано насамперед із:

- внутрішньою політикою компанії;
- зміною засновників компанії;
- ефективним або неефективним управлінським, фінансовим та податковим обліком;
- зміною на товарному ринку (робіт, послуги);
- прагненням засновників збільшити виробництво товарів (робіт, послуг);
- певними форс мажорними обставинами (наприклад, пандемія COVID-19 та ін.).

Основними документами, що обґрунтовують зміну в бухгалтерському обліку розподілу прибутку, можуть бути документи, що входять до їх складу, або протоколи зборів засновників (учасників).

З аналізу напрямків розподілу чистого прибутку компаній можна сказати, що основними напрямками розподілу прибутку є:

- формування резервного капіталу;
- покриття збитків за попередні періоди;
- виплата дивідендів;
- збільшення розміру статутного капіталу;
- заохочувальні фонди;
- інші напрями.

Стаття 15 Закону України «Про господарські товариства» передбачає, що компанії щороку формують резервний капітал (не менше 5% чистого прибутку) до суми, яка повинна бути такою ж, як у встановлених установчих документах, але не менше 25% статутного капіталу. В бухгалтерському обліку запис створення резервного капіталу з прибутку компанії відображається в бухгалтерському записом: Дт 443 Кт 43.

Якщо компанія зазнала збитків у попередніх звітних періодах, то вона використовує нерозподілений прибуток для її погашення та зробить в обліку наступний запис: Дт 441 Кт 442.

Деякі українські компанії використовують свій прибуток для створення стимулюючих фондів для заохочення своїх працівників. За рахунок цього фонду компанія може проводити такі нараховання:

- виплата премій (премій) за результатами роботи за даний рік;
- подарунки до свят та ювілеїв;
- путівки на відпочинок або лікування персоналу в санаторії;
- харчування для працівників компанії;
- надання надбавок та доплат, що перевищують суми, передбачені законодавством, а також надбавок та доплат, не передбачених чинним законодавством, матеріальної допомоги, медичних та інших пільг.

Відповідно до Інструкції з використання плану рахунків, рахунок 44 не кореспондується з рахунком 66, тому при впровадженні основних документів в бухгалтерському обліку цей напрямок розподілу прибутку може бути відображений в одному з наступних варіантів [14,15].

Перший варіант. Відповідно до листа Міністерства фінансів України, спрямування розміру чистого прибутку для матеріального стимулювання є одним із напрямків його розподілу серед власників, відповідно ця сума не визнається і не включається до фінансової звітності. На підставі цього листа на ім'я Міністерства фінансів можна зробити такий запис: Дт 443 Кт 661; 651.

Другий варіант. Можна створити ще один фонд матеріального стимулювання працівників на підприємстві за рахунок чистого прибутку та включити його в додатковий капітал (Дт 443 Кт 425). Такий фонд може використовуватися для нараховання та виплати

премій, але слід зазначити, що, як і 443, субрахунок 425 не може кореспондуватися рахункам 66 та 65 через вказівки інструкції.

Окрім стимулюючих фондів, господарюючі суб'єкти мають право створювати інші фонди на власний розсуд для їх подальшого використання з метою досягнення економічної ефективності розвитку бізнесу.

Для відображення цього процесу на рахунку 425 «Інший додатковий капітал» проводиться формування субрахунків з метою формування:

- фонду розвитку виробництва підприємств;
- фонду розвитку соціальної інфраструктури компанії (соціальні потреби);
- страхового фонду;
- накопичувального фонду;
- фонду споживання;
- цільових фондів тощо.

З урахуванням створення цих фондів створюється запис: Дт 443 Кт 425.

Отже, звичайно, бажаний результат будь-якої підприємницької діяльності – це прибуток, що дозволяє розвиватися та розширювати діяльність компанії.

Прибуток є головною метою та критерієм ефективної діяльності сучасних компаній, він безпосередньо впливає на їх фінансове становище та є захисним механізмом проти банкрутства, а також основним джерелом фінансування внутрішніх потреб та подальшого розвитку.

В сучасних важких економічних умовах, пов'язаних карантинними заходами, у всіх компаній світу є проблеми з отриманням прибутку. Адже саме прибуток виступає головною мотиваційним стимулом їхньої діяльності, оскільки він забезпечує добробут і соціальний захист працівників.

В умовах загострення гальмування роботи компаній, пов'язаних з періодичними або довготривалими локдаунами, для продовження отримання прибутків від своєї діяльності кожне господарське формування повинно:

- оперативно враховувати всі внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на прибуток;
- миттєво реагувати та обирати адекватну стратегію управління прибутком, яка дозволила б максимізувати прибутковість компанії з її наявними трудовими, матеріальними та фінансовими ресурсами;
- постійно контролювати витрати (застосовувати політику оптимізації витрат) з метою запобігання їх перевищенню над доходами.

Список використаних джерел

1. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник. Київ: КНЕУ, 2001. 528 с.
2. Мазаракі А.А. та ін. Економіка торговельного підприємства: підручник для вузів / за ред. Н.М. Ушакової. Київ: Хрещатик, 1999. 800 с.
3. Найт Ф. Риск, неопределенность и прибыль / пер. с англ. М.Я. Каждана. Москва: Дело, 2003. 359 с.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва; Ленинград, 1935. 112 с.
5. Самуэльсон П.А. Экономика: учебник / пер. с англ. Севастополь: Ахтиар, 1995. 384 с.
6. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-ХІІ.
7. Прибуток – це не головне! URL: <https://www.linkedin.com/pulse>.
8. Фінансові показники бізнесу: дохід, виручка, прибуток 2020 URL: <https://journal.ostapp.com.ua/uk/articles/post/dohod-vyručka-pribyl>.
9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.
10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.

11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 (МСБО 18). «Дохід» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_025#Text.

12. НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим Наказом Міністерства фінансів України № 73 від 7 лютого 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

13. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV.

14. Русанова А.В. Відображення в обліку премій за рахунок прибутку. URL: <http://consulting.dtki.ua/ru/labor/compensation/5626>.

15. Лист від 3 березня 2007 р. № 31-34000-20-21/4377 Міністерства фінансів України щодо застосування Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=70732&cat_id=34931.